

Eerste Hulp bij Hoogbegaafdheid

Praktisch handboek voor leerkrachten en ouders om vaardig te worden in het begeleiden van (hoog)begaafde kinderen

Marian viel in onze opleiding al op als een bijzonder toegewijde en breed onderbouwde student die van aanpakken weet. Dit blijkt ook nu weer uit dit bijzonder complete toepasbare boek. Een waardevolle handleiding voor de praktijk!

Tijl Koenderink - Novilo

Marian levert met haar handboek "Eerste hulp bij hoogbegaafdheid" een zeer waardevolle bijdrage aan de gereedschapskist van de leerkracht die werkt met hoogbegaafde leerlingen. Eerst herkennen en erkennen, daarna lekker aan de slag. Een mooie mix van het aanleren van vaardigheden en inhoud. Helemaal in de geest van de Novilo-filosofie van lekker in je vel zitten en goed tot je recht komen!

Roland Louwerse – Novilo/VO op Niveau

Het boek "Eerste hulp bij hoogbegaafdheid" is een complete bron van informatie waarmee iedere leerkracht van hoogbegaafde kinderen direct aan het werk kan. Marian is een warme persoonlijkheid, die met haar bedrijf SlimVaardig passende hulp biedt bij kinderen die dit nodig hebben.

Pauline Groeneveld – Talentbegeleider Joy4Talent

Dit boek geeft een heldere en brede helicopterview van de meest voorkomende thema's rondom hoogbegaafde kinderen. Het is met voorbeelden uit de praktijk toegelicht en biedt tips voor leerkrachten. Ook gaat het boek in op de kwetsbare kant van het thema hoogbegaafdheid, want niet alleen de hoge intelligentie maar juist het intense gevoelsleven van deze kinderen is zo essentieel om kennis van te nemen. Thuis en in het onderwijs.

Sonja Morbé – Specialist Hoogbegaafdheid WijsSein

ISBN: ISBN/EAN 9789491942006

*Copyright © 2016 Marian Plat
Grafische vormgeving Cynthia Schoorl
Productie Hollandridderkerk*

Alle rechten voorbehouden.

*Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd,
opgenomen in een geautomatiseerd gegevensbestand,
of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze,
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.*

Dit is een uitgave van www.slimvaardig.nl

Werkbladen zijn op de website beschikbaar.

Voorwoord

Voor je ligt het boekje *Eerste hulp bij hoogbegaafdheid*. Tijdens mijn opleiding tot talentbegeleider bij Novilo kreeg ik van een basisschooldirecteur het verzoek om iets te schrijven waar zijn leerkrachten in de klas ook echt iets mee kunnen doen. Hij gaf aan dat ze graag iets wilden doen voor hoogbegaafde leerlingen, maar hier nog niet vaardig genoeg in waren. Mijn docent Tijn Koenderink stimuleerde mij om dit doel te verwezenlijken. Het idee was geboren en ik ben ermee aan de slag gegaan. De Nicolaasschool in Volendam heeft het boek als eerste in gebruik genomen en van hen kreeg ik tips en tops waarmee ik mijn verhaal kon aanscherpen.

Het boek is een praktisch handboek geworden voor leerkrachten vol ideeën en tips. Het is ook bedoeld voor mensen die al een cursus over hoogbegaafdheid hebben gevolgd, want de kennis toepassen in de praktijk blijkt niet altijd eenvoudig. Ik ben in dit boek uitgegaan van vijf elementen die ik belangrijk vind bij het begeleiden van hoogbegaafde kinderen: verbinding, groeigericht leren, cognitieve uitdaging, leerdoelen en uitvoerende vaardigheden. Sommige onderwerpen komen maar kort aan bod, terwijl er veel meer over valt te vertellen. Ik heb geprobeerd om het boek niet te lang te maken. Als je geprikkeld bent door een onderwerp en er graag meer over wilt weten, kun je mijn website raadplegen voor een workshop, een opleiding of een literatuurtip (zie ook de literatuurlijst).

Bij sommige onderwerpen staan ‘tips voor in de praktijk’. Deze bladzijden kun je herkennen aan het puzzelstukje rechts bovenin de pagina:

De werkbladen in het boek kunnen op A4-formaat worden gedownload op de website www.slimvaardig.nl

Dit boek kan een bijdrage leveren aan het begrijpen en begeleiden van hoogbegaafde leerlingen. Veel onderwerpen zijn niet alleen van toepassing op hen, maar ook op andere leerlingen.

Als je een opmerking of aanvulling hebt, hoor ik dit altijd graag. Dit kun je doorgeven via info@slimvaardig.nl. Veel leesplezier.

Marian Plat

Inhoud

1 Theoretische basis

1.1	Wat is hoogbegaafdheid	8
1.2	Zijnsluit	12
1.3	Sociaal-emotioneel	15
1.4	A-synchrone ontwikkeling	16
1.5	Verhaal Cheetah!	17
1.6	Verskillende profielen	18
1.7	Karakteristieken van hoogbegaafde leerlingen	23
1.8	Tools om te signaleren	26
1.8.1	Intake	26
1.8.2	Menstekening	26
1.8.3	Protocollen	27
1.8.4	Leerlingvolgsysteem	28
1.8.5	Signaleren door te observeren	28
1.8.6	Iq-test	29
1.9	Misdiagnoses	30
	Samenvatting Theoretische basis	32

2 Verbinding

2.1	Erkenning en herkenning	33
2.2	Hooggevoeligheid	34
2.2.1	2.2.1 Intellectuele hooggevoeligheid.....	34
2.2.2	2.2.2 Verbeeldende hooggevoeligheid	35
2.2.3	2.2.3 Emotionele hooggevoeligheid	36
2.2.4	2.2.4 Zintuiglijke hooggevoeligheid	37
2.2.5	2.2.5 Psychomotorische hooggevoeligheid	38
2.3	Relatie leerkracht – leerling	39
2.4	Ontwikkelingsgelijken	40

2 Verbinding

2.5	Plusklas	41
2.5.1	Draagvlak en randvoorwaarden	42
2.5.2	Visie en beleid	42
2.5.3	Criteria leerkracht en leerling	43
2.5.4	Doel en inhoud	44
2.5.5	Evaluatie en communicatie	45
2.6	Versnellen	46
	Samenvatting Verbinding	48

3 Groeigericht leren

3.1	Mindset leerling en leerkracht	49
3.2	Attribuтиestijlen en eigenaarschap	56
3.2.1	Attribuтиestijlen	56
3.2.2	Eigenaarschap	57
3.3	Autonomie	62
3.4	Perfectionisme en faalangst	66
3.5	Motivatie	70
	Samenvatting Groeigericht leren	74

4 Cognitieve uitdaging

4.1	Differentiëren	75
4.2	Compacten	76
4.2.1	Waarom compacten	76
4.2.2	Wie komt er in aanmerking voor compacten	76
4.3	Verrijken – verdiepen – verbreden	77
4.3.1	Verrijkingswerk	77
4.3.2	Verdiepen	77
4.3.3	Verbreden	78
4.4	Taxonomie van Bloom	82
4.5	Top down leren	84
4.6	Kleuters	85
4.7	Materialen	85
	Samenvatting Cognitieve uitdaging	88

5 Leerdoelen

5.1	Altijd een leerdoel kiezen	89
5.2	Leerdoelen kiezen met behulp van de <i>Vaardighedenlijst</i>	90
5.3	Onderpresteren – niets doen geen optie	93
5.4	Zelfstandig werken	94
5.5	Handelingsformulier leerling – van probleem naar vaardigheid	96
5.6	Evaluatieformulier leerling – van probleem naar vaardigheid ..	98
5.7	Leer- en werkstrategieën met TASC	99
5.8	Planformulier voor leerlingen – werken met TASC	103
	Samenvatting Leerdoelen	106

6 Uitvoerende vaardigheden

6.1	Wat zijn executieve functies (uitvoerende vaardigheden)?	107
6.2	Waarom het trainen van de executieve functies voor alle kinderen belangrijk is	108
6.3	De executieve functies in relatie tot de 7 uitdagingen van Tijn Koenderink	109
6.4	Relatie tussen executieve functies en de schoolprestaties	112
6.5	De sociale en emotionele vaardigheden, de zelfsturende vaardigheden en de leervaardigheden	112
6.6	Vragenlijst executieve functies	114

6.7 Sociale en emotionele vaardigheden

6.7.1	Emotieregulatie	115
6.7.2	Flexibiliteit	115
6.7.3	Reactie inhibitie	116

6.8 Zelfsturende vaardigheden

6.8.1	Taakinitiatie	123
6.8.2	Timemanagement	123
6.8.3	Planning en prioriteren	123
6.8.4	Organiseren	124
6.8.5	Metacognitie	124

6.9 Leervaardigheden

6.9.1	Werkgeheugen	132
6.9.2	Volgehouden aandacht	132
6.9.3	Doelgericht doorzettingsvermogen	133
	Samenvatting Uitvoerende vaardigheden	138
	Vragenlijst executieve functies voor kinderen	139
	Bijlage menstekening	143
	Literatuurlijst	146

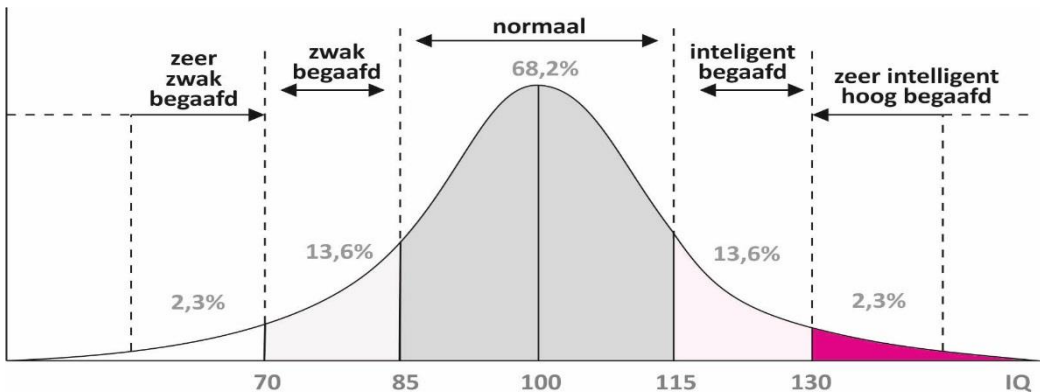
1 Theoretische basis

1.1 Wat is hoogbegaafdheid?

Als je deze vraag aan een willekeurig persoon zal stellen, zal het antwoord vaak zijn: een kind dat heel erg intelligent is en er op school met kop en schouders bovenuit steekt. Regelmatig wordt aan de genieën uit onze samenleving gedacht bij wie het leren vanzelf gaat. Een Amerikaanse wetenschapper, Lewis Terman, had dezelfde gedachte. Hij was in de ban van de iq-test en besloot in 1920 om een groep kinderen te volgen die allemaal hoog scoorden op die test. Hij beschouwde deze kinderen als de elite van de toekomst. De groep bestond uit ongeveer 800 jongens en 700 meisjes en zij werden hun hele leven gevolgd. In 1957, toen de kinderen tussen de 45 en 50 jaar oud waren, moest hij concluderen dat zijn hypothese van 'gegarandeerd succes op lange termijn' niet kon worden bevestigd. De deelnemers aan het onderzoek hadden lang niet allemaal een goede opleiding afgeond, waren niet allemaal rijk en waren niet allemaal gelukkig, zoals Terman van tevoren had gedacht. Een hoog iq garandeert dus niet dat je een succesvol leven zult leiden.

Helaas hebben de meeste mensen dit idee over hoogbegaafde kinderen vandaag de dag nog steeds. Als een hoogbegaafd kind niet goed scoort op school, rijst al snel de vraag of het wel écht een hoogbegaafd kind is. Van hoogbegaafde kinderen verwacht je toch immers goede resultaten?

Hieronder wordt een tabel weergegeven met de verdeling van iq-scores. Tegenwoordig wordt ervan uitgegaan dat iemand hoogbegaafd is als zijn iq boven de 130 ligt. Dit is zo bij 2,3% van de bevolking. Dat staat gelijk aan 1 op de 44 mensen.

2010, Landelijk Informatiepunt (Hoog)begaafdheid - PO

circa 10%: (hoog)begaafd

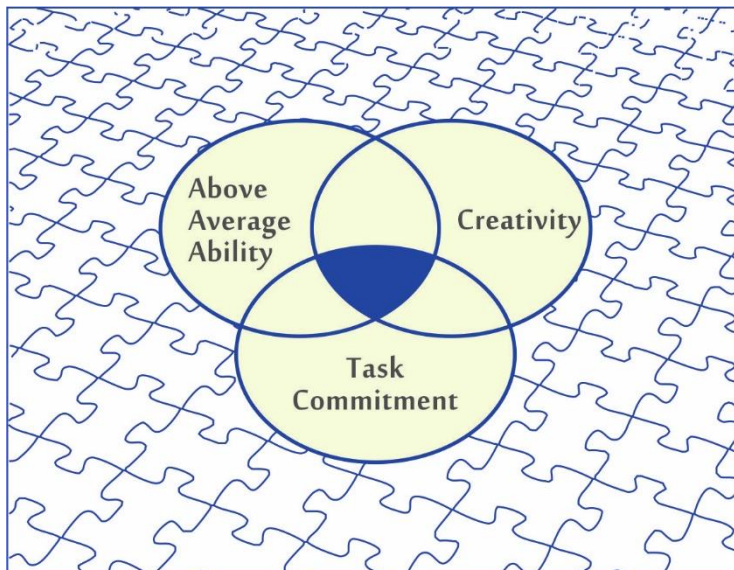
Verdeling van IQ-scores onder de normaalverdeling - Ten opzichte van de gemiddelde IQ-score van 100 valt ca. 68% van een gemiddelde schoolpopulatie binnen een normaal IQ-bereik van 85 - 115 (= maximaal 1 standaardafwijking vanaf het gemiddelde). Binnen de ca. 16% die hierboven scoort, laat ongeveer 10% van de leerlingen - *naast een hoge intelligentiescore* - ook specifieke kenmerken zien die duiden op (hoog)begaafdheid, o.a. creërend denkvermogen en een sterke intrinsieke motivatie.

Als het iq van iemand boven de 130 ligt, betekent dit dus niet automatisch dat deze persoon ook altijd uitzonderlijke prestaties laat zien. Het potentieel zit erin, maar zal er niet altijd vanzelf uitkomen. Voor het tot uiting komen van succes bij hoogbegaafde kinderen zijn meerdere factoren van belang.

Er wordt wel gesteld dat er zoiets bestaat als de optimale intelligentie: 'Iemand met een iq van tussen de 120 en 130 is bijvoorbeeld slim genoeg om de taken op school of op het werk met gemak te kunnen uitvoeren, maar niet zó slim dat hij of zij daardoor moeite krijgt met de communicatie met anderen. De meeste leiders in onze cultuur komen uit deze groep met "optimale intelligentie". Mensen met een iq hoger dan 130 voelen zich vaak anders dan anderen, en als volwassenen hebben ze meestal maar een kleine groep vrienden bij wie ze zich begrepen, geaccepteerd, gewaardeerd en op hun gemak voelen' (Webb, 2013, 5).

De wetenschapper Renzulli (1997) stelde het volgende: 'Begaafd gedrag wordt gezien bij bepaalde mensen, op bepaalde tijden en onder bepaalde omstandigheden.' Hij spreekt over begaafd gedrag in plaats van hoogbegaafdheid. De interactie en overlap tussen meer dan gemiddeld vermogen (dus niet per se iq 130), taakgerichtheid en creativiteit, creëert de omstandigheden waarin begaafd gedrag naar voren komt. Het bovengemiddelde vermogen is vrij constant, maar creativiteit en taakgerichtheid komen naar voren in een bepaalde situatie, context en tijd. Hij richt zich dus bewust op het begaafd gedrag dat naar voren kan komen door stimulerende omgevingsfactoren zoals onderwijs, gezin en peers.

Model van Renzulli

Model van Gardner

Gardner (1983) geeft aan dat er meerdere gebieden zijn waarin intelligentie zich kan openbaren. Hij maakt onderscheid tussen acht verschillende intelligenties. Heller en Gagné (2010) vullen deze acht intelligenties van Gardner aan met niet-cognitieve persoonlijkheidskenmerken en omgevingsfactoren.

Heller (2010) heeft het beeld compleet gemaakt met zijn multifactorenmodel. In dit model is goed te zien dat er diverse gebieden zijn waar iemand begaafd in kan zijn. Het laat eveneens zien dat diverse factoren invloed hebben op de ontplooiing van het talent van een hoogbegaafd kind.

